

תקופת השופטים כרקע לימי גדעון

בספר שופטים מתארת תקופה ארוכה של כשלוש מאות שנה בהן הנהיגו את העם שופטים. "שופט", במשמעות של ספר שופטים, הוא אדם שהנהיג את העם מבחינה מדינית וצבאית. בתקופה זו לא היתה הנהגה מרכזית לעם. חסר הנהגה רוחנית מרכזית גרם לעם לחטא ולהתדרדר מבחינה רוחנית. חסר הנהגה מדינית מרכזית גרם לעמים אחרים לפגוע בשבטים המפוזרים ולהציק להם, ואף גרם לאדישות, למתחים ולמאבקים בין השבטים השונים. כל אחד מהשופטים הנהיג את העם באזור מסוים בארץ על פי התנאים והצרכים שנוצרו כתוצאה מהעמים ששעבדו את ישראל. כל אחד מהספורים על השופטים עומד בפני עצמו ואין רציפות בהנהגתם של השופטים השונים.

1. ספר שופטים מתאפיין כתקופה שבאה אחרי מות יהושע והוא פותח במילים: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻעַ".

א. מה אפיין את ימי יהושע מבחינת ירושת הארץ? {ימי יהושע היו תקופת שיא והגשמת הבטחת ה' לאבות להוריש את ארץ ישראל לעם ישראל, כפי שכתוב: "וַיֵּתֶן ה' לְיִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַע לָתֵת לְאַבְרָם, וַיֵּרְשֻׁהָ וַיָּשְׁבוּ בָהּ. וַיָּנַח ה' לָהֶם מִסָּבִיב כָּכָל אֲשֶׁר נִשְׁפַע לְאַבְרָם, וְלֹא עָמַד אִישׁ בְּפָנֵיהֶם מִכָּל אִיְבֵיהֶם, אֶת כָּל אִיְבֵיהֶם יָתַן ה' בְּיָדָם. לֹא נָפַל דָּבָר מִכָּל הַדָּבָר הַטוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל בָּא" (פרק כ"א, מא-מג).}

ב. האם כל ארץ ישראל נכבשה בימי יהושע? {היו אזורים בארץ שלא נכבשו בימי יהושע, והם נקראים "הארץ הנשארת" (יהושע, י"ג, ב). בספר שופטים, פרק א' מתואר כי רוב השבטים לא מילאו את מחויבותם במצוות ירושת הארץ ואפסו להם להמשיך לשבת בארץ.}

ג. עיין בספר שופטים, פרק ב', פסוקים א-ג.

מה הם שני החטאים עליהם מוכיח מלאך ה' את העם בבוכים? {החטאים: 1) ישראל אפסו ליושבי הארץ הכנענים להמשיך לגור בארץ וגם כרתו איתם ברית. 2) ישראל לא השמידו את העבודה זרה של יושבי הארץ.}

ד. "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבָּעַלִּים" (שופטים, פרק ב', פסוק יא).

מהו הדבר המתואר בפסוק זה, ומה גרם לכך? {בפסוק מתואר כי עם ישראל עבדו עבודה זרה. "הַבָּעַלִּים" - עבודת הבעל שהוא האל הכנעני. הגורם לחטא: ההשלמה עם הכנענים שהמשיכו לעבוד עבודה זרה והישיבה בשכנותם והשארת עבודה זרה בארץ גרמה לישראל לחטא ולעבוד עבודה זרה. ולכן יש כאן חטא כפול, ועבירה (השארת הכנענים בארץ והשארת מזבחות של עבודה זרה) גוררת עבירה (עבודה זרה).}

2. המפרשים מציינים כי בספר שופטים מצוי מעגל חוזר המאפיין את כל תקופת השופטים.

א. מה הם ארבעת השלבים העיקריים במעגל חוזר זה?

{השלבים במעגל החוזר: 1) חטא (עבודה זרה), 2) עונש - השתעבדות לעם זר, 3) זעקה לה', 4) תשועה על ידי שופט, וחוזר חלילה (השופט מת והעם חוזר לחטא ולעבוד עבודה זרה). בסיפורי כל השופטים (חוץ מגדעון) לא נזכרת תשובה כלל אלא זעקת עם ישראל לה' הנובעת ממצוקת השעבוד. וכך כותב מצודת דוד (ב', יח) שזעקת העם נבעה כתוצאה מלחץ השעבוד הקשה לאויביהם, ולא בגלל שהם חזרו בתשובה אמיתית.}

ב. כתוב שלוש דברים המאפיינים את הנהגת עם ישראל בתקופת השופטים. {1) כל שופט הגיע משבט אחר והנהיג תקופה מוגבלת ואין לשופטים המשכיות בהנהגה (ולאחר מות השופט מצב העם שב להיות כמו בזמן שלפני הנהגתם). 2) ספר שופטים עוסק במלחמות מגן מקומיות מול אויב אזורי. 3) בספר שופטים כל שבט עומד בפני עצמו ורק שני שופטים (דבורה וגדעון) מצליחים לגייס כמה שבטים למלחמה נגד האויב. 4) לשופטים אין סמכות לכפות את רצונם על העם, והנהגת השופט נובעת מהכריזמה ויכולת השכנוע שלו.}

בתקופה שקדמה לגדעון הנהיגו את עם ישראל דבורה וברק שלחמו בפנענים. בסוף פרק ד' כתוב: "וַיִּכְנַע אֱלֹקִים בְּיוֹם הַהוּא אֶת גִּבּוֹן מֶלֶךְ כְּנָעַן לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל... עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת גִּבּוֹן מֶלֶךְ כְּנָעַן". פסוקים אלו מתארים הכרעת סופית ומחלטת של כל עמי כנען וחסול המבלעות הכנעניות שנשארו ברחבי הארץ. משמעות הדבר, שמעתה אין יותר אויבים המציקים לישראל מתוך הארץ, אך השפעתם של הכנענים נמשכת ועם ישראל ממשיך לעבד עבודה זרה. ואכן, האויבים שאליהם משתעבדים ישראל בתקופת גדעון היו המדינים המגיעים מחוץ לגבולות הארץ.

פרק ו'

חלוקת הפרק והתוכן העיקרי של כל חלק

- א-ו** חטאי ישראל גורמים לשבע שנות שעבוד (בעקר **פלפלי**) למדיינים.
- ז-י** נביא מוכיח את העם על השפעת אלהי האמורי עליהם.
- יא-יב** מלאך ה' מתגלה לגדעון החובט חטים בגת ושולח אותו להושיע את ישראל מהמדיינים.
- יג-טו** גדעון דוחה את ההצעה בגלל: 1) ה' אינו אתנו אלא ה' עזב את ישראל ונתן אותנו בידי המדיינים (פסוק יג). 2) יחסי המושפחתי אינו מספיק מכבד (פסוק טו).
- טז** מלאך ה' משכנע את גדעון להלחם במדיינים ומבטיח לו שה' יסיע לו לנצח את מדין.
- יז-כא** מלאך ה' מוכיח לגדעון שהוא בא בשליחות ה' באמצעות אש היוצאת מהסלע ושורפת את הבשר והמצות שהביא גדעון.
- כא-כד** המלאך נעלם מעיני גדעון, וגדעון מבין שזהו מלאך ה', ולכן גדעון חושש שהוא ימות בגלל שראה את מלאך ה', וה' מרגיע את גדעון שלא יקרה לו כלום. גדעון בונה מזבח לה' וקורא לו "ה' שלום" בגלל שה' הבטיח לו: "שלום לך, אל תירא לא תמות".
- כה-כז** ה' מצוה את גדעון להרס את מזבח הבעל ולכרת את עץ האשרה (שנועדו לעבודה זרה), ולבנות מזבח לה' ולהקריב עליו פר שגדלוהו לעבודה זרה.
- כח-לב** אנשי עפרה מגלים בבקר את מה שגדעון עשה בלילה ורוצים להרג את גדעון, ויואש אביו משכנע אותם להמנע מכך בטענה שאם הבעל הוא אל אמת הרי הוא יעניש את גדעון.
- לג-לה** גדעון מגייס צבא מתנדבים להלחם במדיינים.
- לו-מ** גדעון בודק האם ה' יסיע לו להושיע את ישראל מידי המדיינים באמצעות אות גזת הצמר בדרך (שנעשה בשני שלבים הפוכים).

המדיינים: המדיינים, איתם מתמודדים ישראל בתקופת גדעון, היו קבוצה של שבטים נוודים. המדיינים דומים לבדואים של ימינו. זו קבוצה של שבטים נוודים שנדדו ממקום למקום בהתאם לתנאי המרעה האזוריים, ולכן אין להם מלך אחד אלא מלכים ושרים רבים, שכל אחד מהם היה ראש שבט. בשעבוד של ישראל מתואר "ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו" (פרק ו', ג), וכן לקראת המלחמה מתואר: "ומדין ועמלק וכל בני קדם נפלים בעמק פארצה לרב" (פרק ז', יב). ולכן בסוף המלחמה אנו מוצאים שגדעון ובני אפרים הורגים ארבעה מנהיגים מדיינים: עורב, זאב, זבח וצלמנע. שבטי ישראל התפרנסו מחקלאות, לעומת המדיינים שהתפרנסו ממרעה ומשד. מלחמת ישראל במדין היא מלחמת המזרע (של החקלאים הישראלים) בןישימון (המדבר ממנו באים השבטים הנוודים). ניתן לסכם את ההבדלים בין המדיינים לבין ישראל באמצעות הטבלה הבאה:

מדיין	ישראל	
מרעה	חקלאות	מקור פרנסה
אהלים	בתים	מגורים
נוודים	קבוע	אורח חיים

1. "וינעשו בני ישראל הרע בעיני ה', ויתנם ה' ביד מדין שבע שנים" (שופטים, ו', א).
- א. על פי המתואר בפסוקים א-ו, כתוב שני דברים בהם התבטא שיעבוד ישראל למדיינים בתקופת גדעון. {שיעבוד ישראל למדיינים התבטא ב:

1) ישראל אינם מתמודדים עם המדיינים אלא מחביאים מהם את רכושם ואת יבוליהם החקלאיים. בעמידת העם מול המדיינים ישנה תחושה של השפלה, ונמיכות קומה של ישראל שאינם מצליחים להגן על עצמם. גם גדעון שעתיד להושיעם מהמדיינים, אינו חובט חטים בגורן כמקובל אלא בגת "לקניס מפני מדין" (פס' יא).

2) המדיינים עלו עם כל הבהמות שלהם לאכול את היבול שישראל גידלו.

3) המדיינים משחיתים את היבול שישראל גידלו.

4) ישראל נעשו עניים מאוד בגלל מעשי השוד וההרס של המדיינים, כמו שכתוב: "וַיִּדָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֲדָּ מִפְּנֵי מִדְּיָן".

ב. "מִפְּנֵי מִדְּיָן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּנְהָרוֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת הַמְּעָרוֹת וְאֶת הַמִּצְדּוֹת" (שופטים, ו', ב).

מהי הסיבה שבני ישראל עשו לעצמם מנהרות בהרים? {בני ישראל עשו לעצמם מנהרות ומערות בכדי להחביא

את רכושם ואת יבולי שדותיהם בכדי שהמדיינים לא ישדדו אותם.}

ג. "וַיִּדָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֲדָּ מִפְּנֵי מִדְּיָן" (פסוק ו).

מדרש תנחומא: "וַיִּדָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֲדָּ מִפְּנֵי מִדְּיָן, מהו 'וַיִּדָּל יִשְׂרָאֵל'? רַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי לִוִּי; חֲדָא אָמַר: שְׁהָיוּ דָלִים

מִמַּעֲשֵׂי טוֹבִים. וְחֲדָא אָמַר: שְׁלֹא הָיָה לָהֶם אֲפָלוּ מִנְחָה לְהַבִּיא קֶרֶבָן".

לפי המדרש, מה הן שתי המשמעויות של הכתוב בפסוק זה? {למילה 'וַיִּדָּל' (מלשון דלות=עניות) יש שתי

משמעויות: דלות פיזית ודלות רוחנית; הדלות הרוחנית (חטאי ישראל שהיו דלים ממעשים טובים) היא הסיבה

לשיעבוד, והדלות הפיזית היא התוצאה של שעבודם (שישראל נהיו דלים ועניים מבחינה כלכלית-ארצית).}

ד. "וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' וַיֹּהִי כִּי זָעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' עַל אֲדוֹת מִדְּיָן" (פסוקים ו-ז).

מה הייתה תגובת ה' על זעקה זו של ישראל? {תגובת ה': ה' שלח נביא שהוכיח את ישראל על חטאיהם.}

בפרקים הקודמים בספר שופטים מתואר כי מיד אחרי זעקת ישראל מגיעה ישועת השופט: "וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

אֶל ה', וַיִּקָּם ה' מוֹשִׁיעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם אֶת עֲתִנְיָאֵל בֶּן קִנָּז" (פרק ג', ט), "וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', וַיִּקָּם ה'

לָהֶם מוֹשִׁיעַ אֶת אֶהוּד בֶּן גֵּרָא" (פרק ג', טו). ואילו כאן זעקת ישראל כתובה פעמיים (בכדי להדגיש), אך לא

מגיעה ישועה אלא בא נביא ומוכיח את העם על כך שהם עוזבים את ה' ועובדים עבודה זרה. תגובה זו גורמת

לתחושת העם המתבטאת אחר כך גם בדברי גדעון (בפסוק יג) כי ה' עזב את עם ישראל.

ה. לפני ההתגלות הראשונה של המלאך אל גדעון, נאמר: "וַיִּשְׁלַח ה' אִישׁ נָבִיא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

(1) מהו התוכן המרכזי של דברי האיש הנביא?

{האיש הנביא מוכיח את ישראל על שעברו על ציווי ה' ועבדו עבודה זרה (פסוקים ח-י).}

(2) מה הם האירועים ההיסטוריים שמזכיר הנביא, ומדוע הוא מזכיר אותם?

{האירועים: אירועים היסטוריים בהם ה' גמל חסד לישראל: יציאת מצרים, הצלה מאויביהם ונתינת ארץ

ישראל. הנביא מזכיר אירועים אלה בכדי להדגיש לישראל את כפיות הטובה שלהם כלפי ה'.}

דברי הנביא מזכירים את פתיחת עשרת הדיברות בכדי להדגיש את הביקורת על ישראל המפירים את ברית סיני.

מעמד הר סיני (שמות, כ', ב)	דברי האיש הנביא
אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יָהִי לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי	אֲנִי הָעֵלִיטִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיא אֶתְכֶם מִבֵּית עֲבָדִים... וְאָמַרְהָ לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: לֹא תִירָאוּ אֶת אֱלֹהֵי הָאֻמֹּת (אל תעבדו עבודה זרה)

הנביא מסיים את דבריו: "וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי". כותב על כך **הרב יגאל אריאל** (בספרו "עוז וענווה"): "הנביא

המוכיח לא תבע מן העם מאומה ואף לא הביא לו כל בשורה, אלא הצדיק את הענש וסיים בו. הסבה לכך ברורה:

באותה שעה שהעם זעק על השעבוד נצב בעפרה מזבח הפעל והאשרה, ובמצב זה הדור הזה אינו ראוי לישועת ה'.

אך אם העם לא התעורר מן השעבוד והתווכחה לשוב בתשובה, אין טעם להמשיך את הענש (ונאת התווכחה) עד בלי

גבול. מטרת הענש היא חנוך ולא נקמה". התווכחה לא עזרה ולא השפיעה על העם לשנות את התנהגותו ולשוב

בתשובה, ואכן תגובת העם אינה נזכרת כלל. וכאן נפגוש את גדעון הצריך לפעול בקרב עם חוטא ומיואש.

2. בספר **שופטים**, פרק ו' מתוארת התגלות מלאך ה' לגדעון.

א. "וַיָּבֵא מֶלֶאךָ ה' וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר בְּעַפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי הָעֹזְרִי" (פסוק יא).

רד"ק: "וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלָה, רָצָה לוֹמַר, נִתְעַכֵּב שָׁם תַּחַת הָאֵלָה עַד שֶׁיִּפְגַּע אֱלֹהֵי גִדְעוֹן, וְכֹאשֶׁר לֹא פָגַע אֱלֹהֵי נֶרְצָה

אֱלֹהֵי נִיאֶמַר לוֹ: 'ה' עִמָּךְ... וּבִדְרָשׁ: נִתְעַכֵּב שָׁם עַד שֶׁמִּצָּא לוֹ זְכוּת".

- (1) לפי רד"ק בפירושו הראשון, מהי הסיבה לשיבתו של מלאך ה' תחת האלה? {המלאך ישב תחת האלה בכדי לאפשר לגדעון לפנות אליו ביזמתו. ומכיוון שגדעון לא פנה אל המלאך, המלאך פנה לגדעון.}
- (2) לפי המדרש המובא ברד"ק, מדוע המלאך אינו מדבר אל גדעון מייד? {גדעון עדיין לא היה ראוי להתגלות המלאך. המלאך מחכה עד שתמצא זכות לגדעון על מנת להפוך אותו למושיע של עם ישראל.}

ב. "וַיָּבֹא מַלְאֲכֵה'... וַיְגַדֵּעוֹן בְּנוֹ חֵבֶט חֲטִים בְּגַת לְהָנִיס מִפְּנֵי מִדְּיָן" (פסוק יא).

מה מבטא המצב בו נמצא גדעון בזמן שמלאך ה' מתגלה אליו, ומה אומר המלאך לגדעון?

חביטת החטים בגת מבטאת את שעבוד ישראל למדיינים ואת הפחד של גדעון. גדעון חובט חטים בגת. החטים נקצרות בתחילת הקיץ, וחביטת החטים היא פעולת הדיש (הפרדת גרגרי התבואה מקליפותיהם). בגת דורכים את הענבים או את הזיתים הגדלים בסוף הקיץ. גדעון אינו חובט את החטים בגורן שבשדה אלא מבצע את הפעולה החקלאית האחרונה של הכנת החטים בגת, בכדי להחביא את החטים בגורן שבשדה אלא מבצע הרכוש של ישראל ("להניס מפני מדין"). כלומר, פעולת חביטת החטים בגת מבטאת את שעבוד עם ישראל למדיינים ואת הפחד של גדעון מהם. בזמן זה המלאך מתגלה לגדעון ואומר לו: "ה' עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחֵיל". זוהי אמירה מלאה ציניות. "גבורתו" של גדעון מתבטאת בכך שהוא "חֵבֶט חֲטִים בְּגַת לְהָנִיס מִפְּנֵי מִדְּיָן".

ג. כיצד הגיב גדעון על דברים אלו של המלאך? {גדעון אומר כי דברי המלאך "ה' עִמָּךְ" אינם נכונים מכיוון שה' לא עם ישראל, אלא ה' עזב את עם ישראל, ולכן אין כל טעם באמירה "ה' עִמָּךְ" כיוון שה' לא עִמָּנוּ (פסוק יג). שים לב לניגוד בין דברי המלאך לגדעון: "ה' עִמָּךְ", לבין תמיהתו של גדעון: "וַיֵּשׁ ה' עִמָּנוּ?".}

3. בספר שופטים, פרק ו' מתוארים תוכחת האיש הנביא לישראל ודברי תגובתו של גדעון למלאך ה'.

א. גם האיש הנביא וגם גדעון מזכירים בדבריהם את יציאת מצרים.

האיש הנביא אומר: "אֲנֹכִי הָעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיא אֶתְכֶם מִבֵּית עַבְדִּים" (פסוק ח).

גדעון אומר: "וְאֵיכָה כָּל נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאִמֹּר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הָעֲלָנוּ ה'?" (פסוק יג).

(1) לשם מה מזכיר האיש הנביא את יציאת מצרים? {הנביא מזכיר את יציאת מצרים בכדי להדגיש לישראל את כפיות הטובה של ישראל כלפי ה', שלמרות כל הטובות שה' עשה לישראל ("אֲנֹכִי הָעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיא אֶתְכֶם מִבֵּית עַבְדִּים. וְאֶצֶּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם") הם עובדים עבודה זרה.}

(2) לשם מה מזכיר גדעון את יציאת מצרים? {גדעון רוצה להדגיש את המצב הגרוע של ישראל וכי מצבם מנוגד למצבו של עם ישראל בתקופת יציאת מצרים. ביציאת מצרים ה' היה עם ישראל וסייע להם, אבל המצב הנוכחי העגום של עם ישראל מוכיח שה' עזב את עם ישראל וְאֶפְשָׁר למדיינים לשלוט בהם. בניגוד לנביא האומר: "וְאֶצֶּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם", טוען גדעון: "וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ ה' וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְּיָן".}

חז"ל לומדים מהמשך הפרק שהתגלות מלאך ה' אל גדעון הייתה בפסח, שהרי בפסוקים יט-כא נזכרות הפסחות ארבע פעמים ("וַיִּאֲכַל קֶמַח מִצֹּת... קַח אֶת הַבֶּשֶׂר וְאֶת הַמִּצֹּת... וַיֵּצֵא בְּבֶשֶׂר וּבְמִצֹּת, וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן הַצֹּר וַתֹּאכַל אֶת הַבֶּשֶׂר וְאֶת הַמִּצֹּת"). מהאיזכור החוזר של ה"מצות" למדו חז"ל שהדבר היה בפסח.

על תגובת גדעון להתגלות מלאך ה' מוסיף לנו רש"י את מדרש חז"ל:

*** רש"י:** "וַיֵּשׁ ה' עִמָּנוּ, וְאֵם יֵשׁ ה' עִמָּנוּ, 'לָמָּה מִצְּאֵתָנוּ וְגו'?: 'אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ, פֶּסַח הָיָה. אָמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הִקְרַנִּי אֲבָא אֶת הַחֵלֶל וְשִׁמְעֵתִי שֶׁהָיָה אוֹמֵר: 'בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: 'וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ. אִם צָדִיקִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ - יַעֲשֶׂה לָנוּ בְּזֻכּוֹתָם, וְאִם רָשָׁעִים הָיוּ - בְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה לָהֶם נִפְלְאוֹתֵינוּ חָנֹם כִּן יַעֲשֶׂה לָנוּ, 'וְאֵיכָה כָּל נִפְלְאוֹתָיו'".

• רש"י מלמד אותנו שהתגלות המלאך אל גדעון הייתה בעיצומו של חג הפסח, וגדעון טוען כי המצב הנוכחי של ישראל מנוגד לנאמר בהגדה של פסח, וגדעון אף מוסיף ומתפלל לה' שיושיע את ישראל מידי המדיינים. גדעון אינו טוען שעם ישראל זכאי לתשועה בזכות מעשיו ואמונתו (שהרי הם חוטאים) אלא בשל היותו עמו של ה'.

• פירוש זה מוסיף לנו מימד נוסף גם לתיאור השעבוד. גדעון חובט חטים בחג הפסח עצמו (כפי שכותב רש"י: "אֶמֶשׁ הִקְרַנִּי אֲבָא אֶת הַחֵלֶל"), ומשמעות הדבר שגדעון מחלל את החג וחובט בו חטים בגלל שהדבר מהווה פיקוח נפש, והוא רוצה להציל את החטים מידי המדיינים בכדי להחיות את בני משפחתו ("להניס מפני מדין").

ב. מהו התפקיד שהטיל מלאך ה' על גדעון בַּתְחִלָּת דרכו?

{ התפקיד שהוטל על גדעון על ידי מלאך ה' היה להושיע את ישראל מידי מדיין (פסוק יד). }

ג. "לֵךְ בְּכֶחֶךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן, הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ" (פסוק יד).

רש"י: "בְּכֶחֶךָ זֶה", בְּכַח הַזְכוּת הַזֶּה שֶׁלְמַדְתָּ סִגְוֹרִיָּה עַל בְּנֵי."

(1) לפי רש"י, מהו הכוח עליו מדבר מלאך ה' ושבאמצעותו גדעון אמור להושיע את ישראל מידי המדיינים?

{ לפי רש"י, גדעון יושיע את ישראל בזכות היכולת שלו ללמד סגוריה על עם ישראל ולהתפלל לה' שיושיע

את עם ישראל למרות שעל פי מעשיהם הם אינם ראויים לכך. }

(2) כיצד ניתן לפרש פסוק זה בדרך נוספת? { פירוש נוסף: הכוח הוא כוח פיזי, וה' נתן לגדעון תוספת גבורה

שתסייע לו לנצח את המדיינים (רד"ק). } אַךְ: חביטת החטים בגורן מראה את יכולת התְּחָפֹס של גדעון

להתמודד מול המדיינים, וה' אומר לו כי גם במלחמתו נגד המדיינים הוא לא ישתמש בכוח ארצי-מלחמתי

רגיל אלא ילך 'בְּכֶחֶךָ זֶה' וינצח את המדיינים באמצעים מתוחכמים (כפי שאכן גדעון הפתיע את המדיינים

בלילה והשתמש בלפידים, בכדים ובשופרות, ולא בכלי מלחמה רגילים). }

ד. גדעון דחה בַּתְחִלָּה את התפקיד שהוצע לו להנהיג את ישראל.

מהו הנימוק הַאִשִּׁי באמצעותו דחה גדעון את ההצעה? { הנימוק האישי: אינני ראוי להנהיג את ישראל משום

שְׁמוֹצָאִי ממשפחה לא חשובה, ואני גם הצעיר שבבני משפחתי (פסוק טו). }

ה. מי שכנע את גדעון לקבל את ההצעה להנהיג את העם, וכיצד הוא שכנע אותו? { ה' (או מלאך ה') שכנע את גדעון

להנהיג את העם כשאמר לו שה' יהיה עִמּוֹ ושהוא יצליח לנצח את המדיינים (פסוק טז). }

גדעון טוען: "הִנֵּה אֶלְפֵי הָדָל בְּמִנְשָׁה" - משפחתי היא הקטנה והפחות חשובה מבין משפחות מנשה, ואני הצעיר

בבית אבי, ולכן איני ראוי לשליחות. לשליחות מסוג זה יש לְמִנּוֹת אדם מכובד ממשפחה מכובדת.

התחמקות זו מוכיחה שגדעון מתאים לשליחות משום שהוא אינו פועל בגלל מניעים אישיים או מרדיפת כבוד,

אלא משום שְׁצָרוֹת עִמּוֹ לנגד עיניו, ואדם כזה מתאים לטפל בבעיות העם ולא יִיַּחַס את הצלחתו לעצמו.

ה' נותן לגדעון שתי תשובות: (1) "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ", הכוח הניתן לך הוא ממני, ולכן אתה יכול להנהיג את העם.

(2) "וְהִכִּיתָ אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד", אינך צריך לחשוש, שכן תצליח להכות את מדין בקלות ובמהירות.

שִׁים לֵב כִּי מִלֶּאֲךָ ה' שֶׁהִתְגַּלָּה לְגַדְעוֹן מִכְנָה בְּפָסוּק יד בְּבִנּוֹי ה'.

4. בספור של גדעון אנו מוצאים ריבוי של אותות ודברים לא רגילים שנעשים.

א. מהו הדבר שהוכיח לגדעון כי מלאך ה' דבר איתו? { ההוכחה: גדעון הצטווה להניח בשר ויִמְצוֹת על סלע ולשפוך

את המרק שהביא, ומלאך ה' נגע במשענתו בבשר ויִבְמָצוֹת והם עלו באש, ובאותו זמן המלאך נעלם מעיני גדעון

(פסוקים יז-כב). שִׁים לֵב כִּי הַמִּלֶּאכֶה נוֹתֵן כֵּאֵן לְגַדְעוֹן אוֹת כְּפוֹל: (1) אֵשׁ הַאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר וְהַיִּמְצוֹת. (2) הַעֲלָמוֹת

הַמִּלֶּאכֶה. אותות אלו מוכיחים לגדעון שני דברים: (1) הדובר אליו אינו אדם אלא מלאך על-אנושי שליח ה'.

(2) שהמינוי שנאמר לגדעון כי הוא יושיע את ישראל מהמדיינים אלו דברי ה'.

ב. צִיֵּן שְׁנֵי דְבָרִים לֹא רְגִילִים נֹסְפִים שנעשו לגדעון, וכתוב בקצרה לָשֵׁם מה נועד כָּל אֶחָד מהם.

{ הדברים הלא רגילים הנוספים (האותות) שנעשו לגדעון: (1) אות הגיזה בגורן נועד להוכיח לגדעון כי הוא ינצח

את המדיינים (פרק ו', פסוקים לו-מ). (2) חלום המדייני ופתרונו נועד להוכיח לגדעון שחשש אחרי צמצום מספר

הלוחמים שלו ל-300 כי הוא יצליח לנצח את המדיינים (פרק ז', ט-טו). }

5. עֵיִן בְּשׁוּפָטִים, פרק ו', פסוקים יט-כד.

א. מהי הסיבה לפחד של גדעון הנזכר בפסוקים כב-כג? { גדעון פחד שהוא ימות בגלל שהוא ראה את מלאך ה'

בצורה ישירה ("פָּנִים אֶל פָּנִים"). "וְכַאֲשֶׁר רָאָה גִדְעוֹן כִּי מִלֶּאכָה ה' הוּא פָּחַד מִן הַמָּוֶת לְחַשְׁבּוֹ כִּי כָּבֵד רָאָה בְּעֵינָיו

הַמְּצִיאוֹת הָרוּחָנִי, וְכָבֵד הָיָה מִפְּרִסָּם שֶׁכַּאֲשֶׁר יִקְרָה זֶה וְיִמָּשֶׁךְ אַחֲרָיו הַמָּוֶת" (רלב"ג). }

ב. מדוע קרא גדעון למזבח הַרְאָשׁוֹן שבנה בשם "ה' שלום"? { גדעון כינה את המזבח "ה' שלום", בעקבות הבטחת

ה': "שְׁלֹמֹם לָךְ" ושהוא לא ימות (למרות שראה את מלאך ה'. פסוקים כב-כד). }

גדעון בָּנָה מִזְבֵּחַ זֶה לַה' בְּתוֹךְ נִחְלָת אָבִיו, כַּאֲשֶׁר בְּנוֹסֶף לְמִזְבֵּחַ ה' זֶה בְּשִׁטָּה נִחְלָתוֹ שֶׁל יוֹאֵשׁ עוֹמֵד מִזְבֵּחַ הַבַּעַל

וְעַץ אֲשֶׁרָה שְׁנוּעֵד לַעֲבֹדָה זָרָה וּמִמְשִׁיכִים לְגִדְל שָׁם פֶּר שְׁמִגְדָּל כָּבֵד שֶׁבַע שָׁנִים בְּכָדִי לְהַקְרִיבוֹ לַעֲבֹדָה זָרָה.

6. **בשופטים**, פרק ו', פסוקים כה-לב מתוארות פעולותיו של גדעון כנגד העבודה זרה.

א. בפעולות שהצטווה גדעון לעשות ניתן למצוא פעולות של "סור מִרַע" ופעולות של "עֲשֵׂה טוֹב".

ציין שלוש פעולות של "סור מִרַע" שהצטווה גדעון לעשות ושלש פעולות של "עֲשֵׂה טוֹב".

{ גדעון הצטווה לקחת דברים שנועדו והוכנו לעבודה זרה (עבודת הַבַּעַל) ולהשתמש בהם ככלי לעבודת ה'.

מלחמה בעבודה זרה - סור מִרַע	עבודת ה' - עֲשֵׂה טוֹב
"קח אֶת פֶּר... הַשְּׁנִי שְׁבַע שָׁנִים"	"וְלָקַחְתָּ אֶת הַפֶּר הַשְּׁנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה"
"וְהִרְסִיתָ אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאֶבֶדֶךָ"	"וּבְנִיתָ מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמָּעוֹז הַזֶּה בְּמַעְרְכָּה"
"וְאֶת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו תִּכְרֹת"	"וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בְּעֹצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת"

גדעון הצטווה לקחת פר שֶׁגִּדֵּל לעבודה זרה, אבני מזבח של עבודה זרה ועץ של עבודה זרה ולבצע באמצעותם תיקון רוחני; להרוס את מזבח הבעל ולבנות מאבניו מזבח לה', ולהקריב את הפר שֶׁגִּדֵּל לשם עבודת הבעל לה' על גבי עצים שגודלו לעבודה זרה. {

ב. **רלב"ג**: "וְהִנֵּה הִיָּתָה הַכֹּהֵן לְהוֹסִיף בְּגִדְעוֹן אֱמוּנָה בָּהּ" וְתִבְרָךְ.

לפי רלב"ג, מה הייתה המטרה של ציוויים אלו שקיבל גדעון? { לפי רלב"ג, גדעון קיבל ציוויים שנועדו להביא אותו לעשות מעשה שמעיד על אמונתו בה' ולא לחשוש מסביבתו. "כִּי יִרְאֶה שְׁבַעֲשֹׁתוֹ בְּהַפֵּךְ הָאֱמוּנָה שֶׁגִּדֵּל בָּהּ תִּשָּׁלַם לוֹ הַהֲצָלָה וְהַהֲצָלָה בְּהַפֵּךְ מִמָּה שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה" (רלב"ג). {

ג. "קח אֶת פֶּר הַשְּׁנִי שְׁבַע שָׁנִים" (פסוק כה).

(1) מה עשה גדעון עם הפר השני, ומדוע מציין הכתוב את גילו של הפר השני ("וּפֶר הַשְּׁנִי שְׁבַע שָׁנִים")?

{ גדעון הצטווה להקריב את הפר השני לה'. ציון גילו של הפר השני: בתחילת הפרק נזכר כי שעבוד ישראל למדין נמשך שְׁבַע שָׁנִים (פס' א). חז"ל אומרים כי במשך אותן שבע שנים גידלו ופיטמו פר זה לצורך עבודה זרה. עובדה זו מקשרת בין הסיבה (עבודה זרה) לתוצאה (שעבוד למדין), ומחריפה את הביקורת על ישראל שאינם מבינים כי העבודה זרה שבידם היא הגורמת לשעבודם הקשה למדיינים. {

(2) לָשֵׁם מֶה הַצְטוּוּהוּ גִדְעוֹן לִקְחַת אֶת הַפֶּר הָרִאשׁוֹן? { בפסוקים לא נזכר במפורש לָמָּה שימש הפר הראשון.

רד"ק (פס' כח): "וְהִפָּר הָרִאשׁוֹן לֹא מִצְוָנוּ שְׁעֲשֵׂה מִמֶּנּוּ דָּבָר, אִם כֵּן לָמָּה צִוָּהוּ לִקְחָתוֹ? (תשובה) כִּדִּי לְגַזְלוֹ מִמֶּה שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְקַרְבִּין אוֹתוֹ לְעֲבוֹדָה זָרָה". לקיחת הפר הראשון נועדה למנוע את הקרבתו לעבודה זרה. **דעת מקרא**: "לְהוֹלִיךְ אֶת הַרִיסוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת עֹצֵי הָאֲשֵׁרָה הַכְרוּתָה". גדעון לקח את הפר הראשון לצורך שימושי, כדי לשאת את אבני מזבח הבעל ההרוס ועצי האשרה שהוא כרת. {

ד. לָשֵׁם מֶה הַצְטוּוּהוּ גִדְעוֹן לִבְנוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׁנִי?

{ גדעון נצטווה לבנות את המזבח השני כדי להקריב עליו את הפר (השני) שהיה מיועד לבעל (פסוק כו). {

הַאִישׁ הַנִּבְיָא מוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל עַל כֵּךְ שֶׁהָיוּ עֹזְבֵי אֶת ה' וְעֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה (פסוק י). לָעֲמַת זֹאת גִּדְעוֹן טוֹעֵן כִּי ה' עֹזֵב אֶת עַם יִשְׂרָאֵל (פסוק יג). לָפָנַי שֶׁגִּדְעוֹן מִתְחִיל לְבַצֵּעַ פְּעֻלּוֹת שֶׁל שְׂאֵר הַשּׁוֹפְטִים וְלְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאוֹיְבֵיהֶם הוּא מְבַצֵּעַ פְּעֻלָּה שֶׁל תְּקוּן רוּחָנִי הַמִּבְטָא בְּטוֹל שֶׁל סִבַּת הַשְּׁעָבוּד (מִלְחָמָה בְּעֲבוֹדָה זָרָה).

7. בספר **שופטים**, פרק ו' מסופר כי גדעון הרס את מזבח הבעל של אביו ובנה מִאֲבָנָיו מזבח לה'.

א. "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרָא אֶת בֵּית אָבִיו וְאֶת אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשֹׂת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לָלֵלָה" (פסוק כז).

כְּתוּב דָּבָר אֶחָד אוֹתוֹ נִיתָן לְלִמּוּד מֵהַעוֹבְדָה שֶׁגִּדְעוֹן בִּיצַע פְּעֻלּוֹת אֵלּוּ בַּלִּילָה. { בַּלִּילָה מְבַצֵּעִים פְּעֻלּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בַּהֲסֹתֵר וּמִתּוֹךְ חֹשֶׁךְ. בְּיוֹם פְּעֻלָּתוֹ בַּגְּלוּי וּבְבִטְחוֹן. גִּדְעוֹן הוֹרֵס אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל בַּלִּילָה כִּי אֵין בִּיכּוּלָתוֹ לְעִמּוּד יִשְׁרָאֵל מוֹל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֲנָשֵׁי עִירוֹ וְהוּא פָּחַד מִתְּגוּבוֹתֵיהֶם. הַדָּבָר מְלַמֵּד עַל הַעוֹצְמָה שֶׁל הַעֲבוּדָה זָרָה בַּעִירוֹ וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ. אֲנִי: הַדָּבָר מַעֲיֵד עַל כֵּךְ שֶׁגִּדְעוֹן עֲדִיין אֵינוֹ מְכִיר בְּכוּחוֹ וְכִי ה' אֵתוֹ וַיִּסְיֵעַ לוֹ לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. {

ב. אֵיךְ הִגִּיבוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר עַל הַרִיסָה מִזְבַּח הַבַּעַל, וּמָה הִסִּיבָה לָכֵךְ? { תְּגוּבַת אֲנָשֵׁי הָעִיר: הֵם בִּיקְשׁוּ לְהַרְגוֹ אֶת גִּדְעוֹן. הִסִּיבָה: גִּדְעוֹן הִרִס אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל שֶׁהָיָה הָאֵל שֶׁלָּהֶם (פסוק ל). {

ג. כִּיצַד נִימַק יוֹאֵשׁ אֶת הַתִּנְגְּדוּתוֹ לְדַבְּרֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר? { יוֹאֵשׁ (אֲבִיו שֶׁל גִּדְעוֹן) עוֹנֶה שֶׁאֵם הַבַּעַל הוּא אֵל אֲמִיתִי, עָלָיו לְהַעֲנִישׁ אֶת גִּדְעוֹן בַּעֲצָמוֹ, וְאֵין כָּל צוּר שֶׁאֲנָשֵׁי הָעִיר יַעֲשׂוּ זֹאת עִבּוּרוֹ (פסוק לא). {

- ד. מה השיב יואש אביו של גדעון לאנשי עירו שבאו לפגוע בגדעון לאחר שניתן את מזבח הבעל? {בתגובת אביו של גדעון כתובים שני דברים: 1) אתם אינכם צריכים להעניש את מי שפגע בבעל. אם הבעל הוא אל אמיתי יש ביכולתו לנקום ולהעניש את גדעון בעצמו. 2) יואש אומר שמי שינסה לפגוע בגדעון יומת (פסוק לא).}
- ה. המזבח שגדעון הרס עמד בביתו של יואש ("מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאֲבִיךָ"), והפר שהוקרב היה שלו ("פֶּרֶשׁ הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאֲבִיךָ"). הדבר מוכיח את חשיבותו של יואש ואת חשיבות העבודה הזרה עבורו. נכונותו של גדעון לעמוד מול בני משפחתו ואנשי עירו ולהרוס את מזבח הבעל ולהקים מזבח לה' באותו מקום מעיד על אמונתו וגם מחזקת אותה (אחרי המעשים נמשכים הלבבות). העובדה שלא נפגע אלא קיבל תמיכה מאביו, הגבירה אצלו את אמונתו בה' ואת המוכנות שלו לצאת למשימה הגדולה יותר של מלחמה במדיינים.
8. בספר **שופטים**, פרק ו' אנו מוצאים שני שמות שניתנו לגדעון: גדעון ויִרְבָּעֵל.
- א. כיצד השם גדעון קשור למעשיו של גדעון המתוארים בפרק זה? {גדעון, לשון גדיעה, כי גדם את העץ המיועד לעבודה זרה, ובכך העיד על אמונתו בה' ועל יכולתו לעמוד מול כל הסובבים אותו.}
- ב. מהי הסיבה שגדעון נקרא בשם "יִרְבָּעֵל"? {גדעון נקרא בשם "יִרְבָּעֵל" בעקבות מעשיו ובגלל דברי אביו של גדעון שאמר לאנשי העיר: "יָרֵב בּוֹ הַבַּעַל" (פסוקים לא-לב).}
- ה. אביו של גדעון קרא לו יִרְבָּעֵל בכדי לומר שהבעל יעניש את גדעון על מעשיו. אך המשמעות שנשארה לדורות משם זה היא הפוכה - גדעון רב ונלחם בעבודת הבעל כדי לעקור אותה מעם ישראל ולהוכיח להם כי האמונה בבעל אינה נכונה. "לִמְעַן יֵדְעוּ מִזֶּה שֶׁהַבַּעַל הֶבֶל, קָרָא לוֹ בָּשָׂם זֶה שֵׁשׁ לוֹ מְרִיבָה עִם הַבַּעַל וְהוּא כּוֹפֵר בּוֹ וְעוֹבֵד אֶת ה', וּבָזָה נִתְקַיֵּם הַכֹּהֵן הָעֲלִיּוֹן לְהַרְחִיקֵם עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה זֶה מִעֲבֹדָה זָרָה" (מלבי"ם).
9. בספר **שופטים**, פרק ו' מתואר שגדעון מגייס אנשים לקראת מלחמתו במדיינים.
- א. מה גרם לפעולות של גדעון המתוארות בפסוקים לד-לה? {בפסוק לג כתוב כי צבא המדיינים ובעלי בריתם (עמלק ובני קדם) התאספו להילחם נגד ישראל בעמק יזרעאל, וגדעון מגיב על כך ומגייס את ישראל למלחמה.}
- ב. "וְרוּחַ ה' לָבָשָׁה אֶת גְּדֵעוֹן וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר וַיִּזְעַק אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו" (פסוק לד).
- ה. הסֵפֶר את המשפט "וְרוּחַ ה' לָבָשָׁה אֶת גְּדֵעוֹן". {רמב"ם כותב כי רוח ה' היא השפעה אלוקית המעוררת ומזרזת את האדם לעשות פעולה חשובה, כגון הצלת עם ישראל מאויביהם. גדעון קיבל השפעה של רוח גבורה שבאה מה' והוא קיבל אומץ לצאת להילחם נגד המדיינים (למרות עצמתם הצבאית העדיפה על כוחו של גדעון).}
- ג. מה היו השלבים של גיוס החיילים שביצע גדעון? {גדעון מגייס בהתחלה את בני משפחתו הקרובה ("וַיִּזְעַק אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו"), לאחר מכן הוא מרחיב את מעגל המגויסים ושליחיו מצליחים לגייס את שבט מנשה (שבטו של גדעון), ובשלב הבא שליחיו מצליחים לגייס גם את שבטי אשר וזבולון ונפתלי.}
- ד. כמה חיילים הצליח גדעון לגייס למלחמת ישראל נגד המדיינים? הוכח תשובתך מהכתוב בפרק ז'.
- {גדעון הצליח לגייס בסך הכל 32,000 חיילים. הוכחה: אחרי שה' ציווה את גדעון לצמצם את מספר החיילים בצבאו ולומר למי שמפחד ללכת הביתה כתוב: "וַיִּשָּׁב מִן הָעָם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלְף וַעֲשָׂרַת אֲלָפִים נִשְׁאַרְיוּ" (ז', ג).}
- ה. מה היה גודלו של הצבא המדייני נגדו היה צריך גדעון להילחם? {בפרק ז', פסוק יב כתוב: "וַיִּמְדְּנוּ וַעֲמַלְק וְכָל בְּנֵי קָדָם נִפְלִים בְּעַמְּקֵי פְּאָרְזָה לְרֹב, וְלִגְמָלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחֲלוֹ שֶׁעַל שְׂפַת הַיָּם לְרֹב". בפרק ח', פסוק י לקראת השלב האחרון של מלחמת גדעון במדיינים כתוב: "וַיִּזְבַּח וַצִּלְמִנֶעַ בְּקֶרֶךְ וּמַחְנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמִשָּׁת עֶשְׂרֵי אֶלְף כָּל הַנּוֹתָרִים מִכָּל מַחְנֵה בְּנֵי קָדָם, וְהַנִּפְלִים מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלְף אִישׁ שְׁלֹף חֶרֶב". כלומר, שבתחילת המלחמה הצבא המדייני מנה לפחות 135,000 חיילים. מול צבא זה הצליח גדעון לגייס 32,000 לוחמים ישראלים.}
10. ב**שופטים**, פרק ו' כתוב כי לאחר שגדעון גייס חיילים למלחמתו במדין ניתנו לגדעון אותות באמצעות הטל והגיזה.
- "וַיֹּאמֶר גְּדֵעוֹן אֶל הָאֱלֹהִים: **אִם יֵשֶׁךְ מוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ**" (פרק ו', פסוק לו).
- "וַיֹּאמֶר גְּדֵעוֹן אֶל הָאֱלֹהִים: **אֵל יִחַר אַפִּי בִּי וְאִדְבָּרָה אֲנִי הַפֶּעַם אֲנִסָּה נָא רַק הַפֶּעַם...**" (פרק ו', פסוק לט).
- א. מהי הסיבה לחשש של גדעון המובע בפסוקים אלו? {הסיבה לחשש של גדעון: גדעון צריך להתמודד נגד צבא מדייני גדול וחזק יותר מצבא גדעון. גדעון הצליח לגייס 32,000 לוחמים ישראלים, והם צריכים להילחם נגד צבא מדייני המונה 135,000 חיילים (ובתוספת של גמלים רבים שהמדיינים רצו להעזר בהם במלחמה).}

בפירוש "דעת מקרא" מובאת אפשרות שגדעון תכנן לתקוף את המדיינים שחנו בעמק יזרעאל משני כיוונים : באמצעות בני אשר זבולון ונפתלי שבאו למלחמה מצפון, ובאמצעות בני מנשה שבאו מדרום. תכנית זו לא הצליחה, צבאות השבטים הצפוניים נוצחו בידי המדיינים, ואחי גדעון שעמדו בראשם נהרגו (ח', יח-יט). גדעון חושש לצאת להילחם במדיינים ומבקש אותות בגלל הכשלון שהיה לנאמניו בקרב הראשון.

ב. בספר דברים, פרק ו', פסוק טז נאמר : **"לא תנסו את ה' אלקיכם באש נסיתם במסה"**.

(1) מהו הקושי העולה מהשוואת הפסוק בספר דברים לבקשת האותות של גדעון בפסוקים לו-מ?

{הקושי: בספר דברים כתוב שאסור לנסות את ה', ונראה כאילו גדעון עובר על איסור זה ומנסה את ה' בכדי לברר אם ה' יעזור לו. קושי זה מתעצם לאור העובדה שמלאך ה' כבר עשה לגדעון שני אותות (העלאת הבשר והמצות באש והיעלמות מלאך ה' מלפני גדעון). }

(2) כתוב דרך אחת שלמדת ליישובו של קושי זה.

{היישוב: אסור לנסות ולבדוק את יכולת הבורא, "אבל גדעון לא היה לו ספק ביכולת הבורא, אלא רצה לנסות אם הוא ראוי לגדול כזה" (של נצחון על המדיינים הרבים. רד"ק בשם רס"ג).

א: לגדעון לא היה ספק ביכולת של ה' להושיע את ישראל אלא הוא לא היה בטוח שהוא ראוי להיות השליח של ה' להושיע של ישראל, "ונדעתי כי תושיע בידי את ישראל" (פס' לז), ולכן ביקש אות (רלב"ג).

ג. מה הם שני האותות שמבקש גדעון שייעשו עמו הגיזה בגורן? {האותות נעשו על ידי גיזת צמר שגדעון שם בגורן.

האות הראשון: אם הגיזה תהיה רטובה מטל והארץ תהיה יבשה, אדע כי ה' יסייע לי לנצח את מדיין (פס' לז).

האות השני: אם הגיזה תהיה יבשה והארץ תהיה רטובה מטל, אדע כי ה' יסייע לי לנצח את מדיין (פס' לט).

ד. שני האותות שגדעון ביקש הפוכים אחד מהשני: (1) טל על הגיזה ויובש על הארץ. (2) טל על הארץ ויובש בגיזה.

מדוע היה זקוק גדעון לשני אותות הפוכים אחד מהשני? {גדעון לא הסתפק באות הראשון כי לא היה בו נס מובהק, "כי מדרכי הגיזה שתמשך הלחיות, ולזה שאל אות שני הפך הראשון, והוא שיהיה חרב יבש על הגיזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל" (רלב"ג). א: אברבנאל מסביר שגיזת צמר והטל מסמלים דברים שונים במציאות שבה פעל גדעון. באות הראשון "היה גיזת הצמר משל לגדעון, שהיה דבר מועט ורפה כמוה", והטל על הגיזה מסמל שה' יעזור לגדעון החלש ולישראל, "שיבוא עלי השפע והעזר האלקי, ולא יבוא על כל האמות שהן משל לכל הארץ". באות השני הטל מסמל שה' יעניש את המדיינים ויכה בהם כמו המים שכיסו את המצרים בים סוף. לדברי אברבנאל, משמעות הטל בכל אחת מהאותות שונה (1. עזרה לישראל. 2. הכאת המדיינים).

ה. משמעות נוספת על פי הדברים שהובאו לעיל. גיזת הצמר שמקורה מגז הצאן של המדיינים מסמלת את מדון הננדים הרועים. גדעון "מציג את גיזת הצמר בגרן". הגרן (שבה הנחה הגיזה) מסמלת את ישראל החקלאים. בזמן התגלות המלאך לגדעון הוא חבט חטים בגת בגלל שבגרן היתה הגיזה, בגלל שהמדיינים עם מקניהם נמצאים בגרן ושולטים בה. הטל היורד בצורה נסתרת מן השמים מסמל את עזרתו של ה'. ביום הראשון יש טל "על הגיזה (=המדיינים) לבדה, ועל כל הארץ (=ישראל) חרב", ואילו למחרת יש "חרב על הגיזה (=המדיינים) לבדה ועל כל הארץ (=ישראל) יהיה טל". על פי הבנה זו, אין כאן שני אותות נפרדים אלא אות אחד המתחלק לשני שלבים, שבהם גדעון רואה כי הטל היורד מן השמים (עזרתו של ה') עובר מהגיזה (=ממדיין) לגרן (=לישראל).

פרק ז'

מלחמתו של גדעון במדיינים

חלוקת הפרק והתוכן העיקרי של כל חלק

- א-ח** ה' מצנה את גדעון לצמצם את מספר לוחמיו בכדי שישכנעו לא ייחסו את הנצחון לעצמם. פעלה זו נעשתה בשני שלבים ועל פי שתי אמות מדה: (1) שחרור המפחדים לביתם. (2) על פי צורת שתי הלוחמים בעין חרוד.
- ט-יד** גדעון ופכה נערו יורדים למחנה מדן ושומעים את חלום השומר המדיני ופתרונו המלמד אותם כי ישכנעו ינצחו את המדיינים.
- טו-כב** 300 הלוחמים שנשארו עם גדעון מקיפים את מחנה מדן בלילה משלשה כוונים ומפתיעים אותם באמצעות שופרות ולפידים, והמדיינים נבהלים והורגים איש את רעהו.
- כב-כד** המדיינים נסים ונסוגים אל עבר הירדן המזרחי, ושכטי ישכנעו (עם לוחמים נוספים שהצטרפו לגדעון בעקבות מנסת המדיינים) רודפים ומכים במדיינים הנסוגים.
- כה** אנשי אפרים הורגים את עורב וזאב שרי מדן.

- 11. בספר שופטים, פרק ז' כתוב שה' ציוה את גדעון לצמצם את מספר הלוחמים בצבאו בשני שלבים.**
- א.** מהי הסיבה שגדעון נצטווה להקטין את מספר הלוחמים בצבאו? {גדעון נצטווה להקטין את מספר הלוחמים בצבאו בכדי שישכנעו לא יחשבו שהם ניצחו את מדיין בזכות כוחם הצבאי (פסוק ב).}
- ב.** על פי איזו אמת מידה צמצם גדעון את מספר הלוחמים בצבאו בכל אחד משלבים אלה?
- { שלב ראשון: ה' אמר לגדעון לשלוח את המפחדים מהמלחמה לבתיהם. 22,000 איש חזרו לביתם, ועם גדעון נשארו 10,000 איש (פסוק ג).
- ”מי ירא ויחיד ישוב ויגפר מהר הגלעד”, מי שמפחד שיקום בבקר (מלשון צפרא) ויחזר לביתו.
- שלב שני: את 10,000 הנותרים הוליד גדעון למעין והורה להם לשתות מים מהמעין; מי שכרע על ברכיו לשתות נשלח לביתו, ו-300 האיש שהביאו מים בידיהם אל פיהם (כמו כלב) הצטרפו לגדעון במלחמתו (פסוקים ד-ז).
- נשארו עם גדעון 300 לוחמים בלבד (מתוך 32,000 לוחמים שהוא גייס, דהיינו פחות מאחוז אחד ממספר המתנדבים הראשונים שלו). 300 לוחמים אלו יצאו להילחם נגד צבא מדייני שכלל 135,000 לוחמים. חשבון פשוט מגלה כי מול כל אחד מ-300 החיילים שיצאו להילחם עם גדעון היו 450 חיילים מדיינים.
- ג.** מהי המשמעות של אמת המידה על פיה נערך השלב השני בצמצום מספר חייליו של גדעון? ענה לפי שני פירושים שלמדת. {גישות המפרשים להבנת משמעות צמצום מספר חיילי גדעון על פי צורת שתי המים שלהם:
- (1) חז"ל מבינים כי זו בחינה על פי אמת מידה דתית-רוחנית. כל מי שכרע על ברכיו לשתות רגיל לכרוע גם לעבודה זרה, וגדעון הצטווה להימנע מלצרף למלחמתו עובדי עבודה זרה (רש"י, רד"ק ומפרשים נוספים).
- [על פירוש זה יש קושי: וכי מי שרגיל לעבוד את ה' אינו כורע על ברכיו, כפי שכורעים ומשתחוים במקדש?! יתכן שדבר זה קשור למקום שבו נעשתה בחינה זו - במעין. הבעל אותו עבדו ישראל בתקופה זו הוא האל הכנעני שהוא אל הגשם. עד היום שדה המושקית במי גשמים בלבד נקראת שדה בעל. עובדי הבעל העובדים לאל הגשם, כורעים על ברכיהם במעין הניזון ממי גשמים, ולכן מי שכורע על ברכיו לשתות במעין הוא עובד בעל, ולא ראוי שהוא יצא למלחמה.]
- (2) זו בחינה על פי אמת מידה ארצית-צבאית. הכורע על ברכיו לשתות צריך להניח את הנשק שלו בצד ופוגם בכוננות הצבאית שלו. לעומת זאת שתיה באמצעות ליקוק "זה מורה על חריצות וגבורה, ואולם אשר כרעו על ברכיהם לשתות הם עצלים ורצה שישבו להם" (רלב"ג). אן: זו התנהגות שיש בה "מן הזריזות והנקיות (אינם משתטחים על שפת המעין) וההסתפקות במועט" (דעת מקרא).
- (3) לבחינה זו יש משמעות סמלית. גדעון "נצטוו להחזיק באלו שלא כרעו על ברכיהם לאות ולסימן כי בא הקץ לפניך ולתבוסה וכי עתידים הם לנצח" (דעת מקרא).

4) גדעון לקח איתו דווקא את הפחדנים בכדי להגדיל את הנס, "הַאֲנָשִׁים שֶׁיִּכָּרְעוּ וַיִּשְׁתּוּ הֵם יִחְשְׁבוּ בְּעֵינָיו לְאִמִּיצִים, וְאֵלוּ אֶת אֱלֹהֵי שִׁישְׁתּוֹ בְּבִהְלָה וּבִרְעָשָׁה יִרְאֶה כְּמוֹנֵי לֵב וְאֶחָד הָאֲזִיב" (יוסף בן מתתיהו).

5) אין משמעות לצורת השתייה, וה' רצה שגדעון יקח איתו דווקא את המעטים בכדי להגדיל את נס הנצחון. { במספר מקורות בתנ"ך מובע הרעיון כי ה' קובע את הנצחון בקרב ולא מספר הלוחמים [מלחמת יונתן ונערו שתקפו את מצב הפלשתים ליד מכמש (שמואל א, י"ד, ו), מלחמת דוד נגד גִּלְתָּי (שמואל א, י"ז, מו) ועוד], אך זהו המקרה היחיד המתואר בתנ"ך שבו המנהיג הצטווה לצמצם את מספר הלוחמים שכבר היו איתו.

נראה שסיבת הדבר נובעת מכך שלנצחון של גדעון על המדיינים יש מטרה כפולה:

1) מטרה ארצית רגילה שהייתה אצל כל השופטים - להושיע את ישראל מידי אויביהם.

2) מטרה רוחנית - להוכיח לעם ישראל כי ה' לא עזב אותם.

ולכן דווקא במלחמה זו גדעון הצטווה לעשות שני דברים לפני יציאתו לקרב:

1) לעשות בעצמו תיקון רוחני של הַקִּרְבָּה לה' באמצעות דברים שהוקדשו לעבודת הבעל.

2) לצמצם את מספר לוחמיו, ובכך להוכיח לעם כי הנצחון לא נעשה בכוחם העצמי אלא בסיועו של ה'.

דווקא במלחמה זו שיש לה גם משמעות רוחנית, והיא באה להדגיש כי לא ה' עזב את ישראל (כפי שישאל הרגישו וכפי שטען גדעון) אלא ישראל עזבו את ה' ועבדו לבעל, הישועה יכולה להתממש רק אחרי שגדעון עצמו יהרוס את מזבח הבעל וישתמש באבניו ובפר שגודל לעבודתו, ויקריב פר זה על מזבח שנבנה לשם עבודת ה', ואחר כך גדעון יצא למלחמה רק בליווי אנשים שלא חטאו ולא עבדו לבעל.

12. בספר שופטים, פרק ז' מסופר שגדעון צמצם את מספר הלוחמים בצבאו.

"וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה': קוּם כֹּד בַּמַּחֲנֶה כִּי נִתְּתִי בְיָדְךָ. וְאִם יִרְאֶה אֶתָּה לְרֹדֶת... (פסוקים ט-י).

א. בסוף פרק ו' מסופר שגדעון קיבל אותות של טל וגיזה בכדי להוכיח לו שה' יושיע את ישראל מהמדיינים.

איזו סיבה יכלה לגרום לפחד של גדעון אחרי אותות הטל והגיזה? { אחרי אותות הטל והגיזה גדעון הצטווה

לצמצם את מספר לוחמיו, והוא נשאר עם 300 חיילים המהווים פחות מאחוז אחד ממספר הלוחמים שהיו לו.

עם מספר מצומצם מאד של חיילים הוא צריך להילחם נגד צבא מדייני גדול מאד, ולכן גדעון חושש.

ב. "וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה': קוּם כֹּד בַּמַּחֲנֶה כִּי נִתְּתִי בְיָדְךָ" (פסוק ט).

"וְאִם יִרְאֶה אֶתָּה לְרֹדֶת, כֹּד אֶתָּה וּפְרָה נַעֲרָךְ אֶל הַמַּחֲנֶה" (פסוק י).

1) מהו ההבדל בין הירידה עליה מדובר בפסוק ט לירידה עליה מדובר בפסוק י?

{ ירידה בַּמַּחֲנֶה היא ירידה לצורך תקיפת המדיינים. ירידה אֶל הַמַּחֲנֶה היא ירידה לצורך ריגול ומודיעין.

מלבי"ם: "בַּמַּחֲנֶה". הוא שִׁפֵּל בַּמַּחֲנֶה לְכַבְּשׁוֹ: 'אֶל הַמַּחֲנֶה'. הוא שִׁנְעַמְד מִכְרוּך לְשִׁמְעַ מַה יִּדְבְּרוּ." {

ירידה בַּמַּחֲנֶה - ירידה לצורך מודיעין וריגול	ירידה אֶל הַמַּחֲנֶה - ירידה לצורך מודיעין וריגול
קוּם כֹּד בַּמַּחֲנֶה. וְאִם יִרְאֶה אֶתָּה לְרֹדֶת [להילחם]	כֹּד אֶתָּה וּפְרָה נַעֲרָךְ אֶל הַמַּחֲנֶה

2) הסֵפֶר את דברי ה' לגדעון הכתובים בפסוקים ט-יא. { ה' אומר לגדעון לצאת ולתקוף את המדיינים ("קוּם

כֹּד בַּמַּחֲנֶה"), ומבטיח לו כי הוא יסייע לו לנצח אותם. ה' מוסיף ואומר לגדעון כי אם גדעון חושש לצאת עם

מספר חייליו המצומצם ולהילחם בצבא המדייני העצום, שיתקרב בהסתר למחנה מדיין ("כֹּד אֶתָּה וּפְרָה

נַעֲרָךְ אֶל הַמַּחֲנֶה") ויתברר לו שבצבא הגדול הזה יש חששות גדולים מגדעון, ודבר זה יחזק ויעודד את

גדעון והוא יחזור עם צבאו ויתקוף את צבא המדיינים ("וְאַחֵר תִּחְזַקְנָה יָדֶיךָ וְיִרְדֹּת בַּמַּחֲנֶה"). {

ג. מהו החלום שִׁתָּאֵר השומר המְדִינִי לַחֲבָרוֹ, ומהו פתרונו של חלום זה? { החלום: צָלִיל לֶחֶם שְׁעוּרִים (לֶחֶם שְׁעוּרִים

צלוי באש) מתגלגל בתוך מחנה מדיין ומגיע לאוהל ומפיל אותו (פסוק יג).

לֶחֶם שְׁעוּרִים ההופך אֶהָל מְסַמֵּל כִּי גִדְעוֹן וּפְרָה יִשְׂרָאֵל יִנָּצְחוּ אֶת הַמַּדִּינִים.

החלום מְבַטֵּא יְדִיעָה עַל דְּבַר שְׁעִתִּיד לְהִתְרַחֵשׁ הַמַּגִּיעָה לָאָדָם מִן הַשָּׁמַיִם, וּבְחִלּוֹם מְרַבִּים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁפְת

הַסְּמִלִים. "צָלִיל לֶחֶם שְׁעוּרִים" מְסַמֵּל אֶת גִּדְעוֹן וְאֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הַחֲקָלָאִים, וְהַ"אֶהָל" מְסַמֵּל אֶת מְדִינָה -

הַרוֹעִים הַנִּנְדָּים הַגְּרִים בְּאֶהָלִים. אֶבְרָבָנָאֵל מְסַבֵּיר שֶׁצָּלִיל לֶחֶם הַשְּׁעוּרִים הוּא דְבַר קָטָן וְלֹא מְרָשִׁים (בְּנִגּוּד לְלֶחֶם

חֲטָה מְשֻׁבָּח), וְזֶהוּ דְמוּי לְמַחְנֵהוּ הַקֶּטָן שֶׁל גִּדְעוֹן. כִּשְׁמֵי מוֹסִיף עַל כֵּן שֶׁבָּלְחָם הַשְּׁעוּרִים יֵשׁ סָמַל רוּחָנִי שֶׁל קֶרֶבָן הַעֵמָר הַקָּרֵב בְּפֶסַח, וּבְזִכּוֹת הַקֶּרֶבָן יִשְׂרָאֵל יִנָּצְחוּ בְּמַלְחָמָתָם אֶת הַמִּדְיָנִים. {

ד. כיצד השפיעו דברי השומרים המדיינים על גדעון? {גדעון התעודד והבין כי ה' יסייע לו לנצח את מדיין, והוא משתחוה ומודה לה', ואחר כך חוזר לחייליו ואומר להם: "קומו כי נתן ה' בְּיָדְכֶם אֶת מַחְנֵה מִדְיָן" (פסוק טו). {

13. בספר **שופטים**, פרקים ז'-ח' מתוארת מלחמת גדעון במדיינים שהתבצעה בשלושה שלבים.

כתוב בקצרה את שלושת השלבים במלחמת גדעון במדיינים.

{1} שלב ראשון: ההפתעה והמכה הראשונה. גדעון עם 300 לוחמיו מפתיעים את המדיינים באמצע הלילה, והמדיינים מתעוררים והורגים איש את רעהו (פרק ז', פסוקים טז-כב).

{2} שלב שני: המדיינים הפסידו והם מנסים לברוח מזרחה אל מחוץ לגבולות הארץ. גדעון מנצל את הצלחתו וקורא לשבטי ישראל מכל האזור לרדוף ולהרוג את המדיינים הנסוגים. בני שבט אפרים תופסים את מעברי הירדן ומונעים מהמדיינים לברוח ומצליחים ללכוד את עורב וזאב שרי מדין ולהרוג אותם. להריגת המנהיגים יש חשיבות גדולה, משום שהיא גורמת לירידה במורל ומקשה על הפיקוד ועל המשך ההתארגנות. בימי קדם הריגת המנהיג בקרב הִנְתָּה בדרך כלל סיום מוחלט של המלחמה (כמו במשחק שח-מט) (פרק ז', פס' כג-כה).

{3} שלב שלישי: שארית הצבא המדייני מתקבצים בקרקור (הנמצאת בעבר הירדן המזרחי) ויושבים שם בשאננות ובתחושה שהם ניצלו ("וְהַמַּחֲנֶה הָיָה בְּטָח"). גדעון מפתיע אותם ("וְכָל הַמַּחֲנֶה הִתְּרִיד") ותוקף אותם עם צבאו, משמיד את 15,000 הנשארים מצבא מדיין והורג את זֶבַח וְצִלְמֶנֶץ (פרק ח', פסוקים י-יג). {

14. בספר **שופטים**, פרק ז' מתוארת מלחמת גדעון במדיינים.

ציין שני טכסיסים בהם השתמש גדעון במלחמתו במדיינים, וְהַסְבֵּר לָשֵׁם מַה נּוֹעַד כָּל אֶחָד מִטֶּכְסִיסִים אֵלֶּה.

{הטכסיסים: 1} **הפתעה**: גדעון תוקף את המדיינים בלילה בזמן שהמדיינים אינם מצפים להתקפה.

{2} **תזמון**: גדעון תוקף ב"רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת הַתִּיכּוֹנָה, אֲךֹּ הָקָם הַקִּימוּ אֶת הַשְּׁמֵרִים" משום שזהו הזמן שהשומרים מתחלפים. זמן זה מוֹנֵעַ לְפִרְעָנוֹת שֶׁכֵּן שומרי המשמרת הקודמת סיימו את משמרתם והם עייפים מאד והלכו לישון, והשומרים החדשים רק קמו משנתם ועדיין לא נכנסו לתפקידם ואינם ערניים דיים. בזמן זה באמצע הלילה יש גם חושך מוחלט, והדבר מסתיר את מיעוט הלוחמים הישראלים ומגביר את ההפתעה.

{3} **שלושה ראשים**: גדעון חילק את אנשיו לשלוש קבוצות שהקיפו את מחנה מדין משלושה כיוונים. גדעון השאיר כיוון אחד פתוח כדי לאפשר למדיינים לברוח ממקום המלחמה ומן הארץ.

{4} **כל לוחם החזיק לפיד**: הדבר יוצר תחושה כי כמספר השופרות מספר הגדודים המסתערים, וכך המדיינים סבורים שמאחורי כל לוחם ישראלי שבידו לפיד ישנו גדוד שלם (דעת מקרא).

{5} **תקיעה בשופרות וניפוץ הכדים**: הפתאומיות הייתה מבהילה ביותר. באמצע הלילה, כשכולם ישנים, נשמעים קולות שופר רמים וקולות נפץ ולפתע לוחמי מדין רואים לפידים רבים סביבם. בנוסף לכך קריאת הלוחמים מגדילה אף היא את המהומה בקרב מחנה המדיינים ומחזקת את לוחמי גדעון באמונתם ובצדקת דרכם. {

שופרות ולפידים ככלי מלחמה: 300 החיילים של גדעון מפתיעים את הצבא המדייני באמצע הלילה וכל אחד מהם לוקח איתו "שופרות... וְכִדִּים כִּקִּים וְלִפְדִּים בְּתוֹךְ הַכִּדִּים" (פס' טז). מהפסוקים מובן שהכדים נועדו להסתיר את הלפידים בלילה בזמן שגדעון וחייליו התקרבו בחסות החשיכה אל מחנה מדיין, אך לא מבואר מה הייתה מטרת השימוש בשופרות ובלפידים. לעיל הוסבר כי השופרות והלפידים נועדו להפחיד את המדיינים ולגרום להם לחשוב כי גדעון תוקף אותם באמצעות 300 גדודי חיילים ישראליים. עיון בתנ"ך יכול ללמד כיוון מעניין אחר. בימי קדם השופר היה אמצעי בו השתמשו שומרים בכדי להתריע על סכנה מתקרבת. השופר שימש את הצופה-השומר להודיע לשאר העם על סכנת המלחמה המתקרבת (שופר=צופר). גם הלפיד, כמו הפנס בימינו, הינו אמצעי בו נעזר השומר ולא התוקף. מי שתוקף בלילה ומתקרב למחנה האויב בחסות החשיכה אינו רוצה להתגלות, ואינו מדליק לפיד או פנס שיגלה לכולם היכן הוא ממוקם. גם בימינו אנו רואים כי תאורה משמשת את המגן ולא את התוקף.

נראה כי גדעון רצה לגרום למדיינים להבין כי צבא ישראל תקף אותם ובד בבד **לתת לחייליו תדמית של שומרים בעיני המדיינים**. 300 החיילים של גדעון מגיעים למחנה מדיין ומתפזרים בשלושה צדדים שלו ב"רֹאשׁ הָאֲשָׁמֶרֶת

התיכונה אך הקם הקימו את השמרים", כאשר השומרים החדשים קמו משנתם ועדיין לא התאפסו לגמרי על מה שקורה באזור השמירה שלהם, ואז "ניתקעו בשופרות ונפוצו הכדים אשר בידם: ניתקעו שלשת הראשים בשופרות ונישברו הכדים. וניתקעו ביד שמואלם בלפדים וביד ימינם השופרות לתקוע, ויקראו: חרב לה' ולגדעון".

חיילי צבא מדיין מתעוררים באמצע הלילה ומבינים כי תוקפים אותם, ולכן כל חייל מדייני חוגר את כלי מלחמתו ונערך למלחמה. בתוך ההמולה שנוצרה המדיינים אינם יודעים מי בדיוק תוקף אותם ומאיה כיוון מגיעה ההתקפה, ולכן כל חייל שירוץ מולם עם כלי נשק ייחשב בעיניהם כאויב שיש להילחם בו ולהורגו. גדעון ציווה את חייליו: "ממני תראו וכן תעשו, והנה אנכי בא בקצה המחנה והיה כאשר אעשה בן תעשו", וכל אחד מ-300 חייליו של גדעון עומד על מקומו, מחזיק בלפיד ותוקע בשופר. כל חייל של גדעון מחזיק ביד אחת שופר ובידו השנייה לפיד, ואין הוא מחזיק בידו חרב או כלי מלחמה אחר. מבחינת החיילים המדיינים כל חייל שרץ מולם נחשב כאויב, ורק ה"שומרים" העומדים על מקומם עם לפידים ותוקעים בשופרות הינם חלק מהשומרים שאין לפגוע בהם. בפסוק מתואר ניגוד בולט בין התנהגות חיילי גדעון למתרחש בכל מחנה מדיין. "ויעמדו (גדעון ואנשיו) איש תחתיו סביב למחנה, וינץ כל המחנה (של המדיינים) ויריעו וינוסו" (פס' כא). בשלב זה של המלחמה חייליו של גדעון אינם הורגים אף חייל מדייני, אלא "ונישם ה' את חרב איש ברעהו ובכל המחנה". 300 החיילים של גדעון אינם יכולים לגרום לפגיעה משמעותית בכוח הצבא המדייני הרב שמנה 135,000 חיילים, ולכן ה' מסייע לגדעון לגרום לבלבול גדול בקרב הצבא המדייני הגורם לחיילי מדיין להרוג איש את רעהו.

יוסף בן מתתיהו מוסיף לכך עוד פרט. המחנה המדייני כלל עמים שונים שהמשותף להם הוא הרצון לבוז ולשדוד את הארץ, ולכן כאשר גדעון גרם לבלבול במחנה מדיין "רבים נהרגו בידי בעלי בריתם, משום שהיו נבדלים בלשונם, וכשבאה מבוכה עליהם הרגו כל מי שנזדמן לפניהם כי חשבוהו לאויב" (קדמוניות היהודים ה', ו', ה').

בפסוקים יח-כב נזכר שש פעמים שגדעון ואנשיו תוקעים בשופרות ("ותקעתי בשופר... ותקעתם בשופרות גם אתם... ויתקעו בשופרות... ויתקעו שלשת הראשים בשופרות... וניתקעו בידם... וניתקעו לתקוע... ויתקעו שלש מאות השופרות"). נראה כי בפסוקים מודגש כי גם אחרי ש"וינץ כל המחנה ויריעו וינוסו", עדיין גדעון ואנשיו ממשיכים לתקוע, "ויתקעו שלש מאות השופרות", וזוהי ההשתדלות הארצית שגורמת לסיוע של ה', "ונישם ה' את חרב איש ברעהו ובכל המחנה, וינס המחנה".

פרק ח'

חלוקת הפרק והתוכן העיקרי של כל חלק

- א-ג** בני אפרים באים בטענות נגד גדעון על שלא קרא להם למלחמה במדין, וגדעון מכבד את אנשי אפרים ומפיסם ואומר להם כי הפעלה שהם הרגו את שרי מדין היא החשובה ביותר, ובכך גדעון מונע מלחמת אחים.
- ד-ט** גדעון רוידף אחרי המדיינים גם לעבר הירדן המזרחי, ובדרך מבקש סיוע (אכל) מאנשי סכות ופנואל, והם דוחים את בקשתו בגלל שעדיין לא נצח את המדיינים (והם חוששים שהמדיינים ינקמו בהם).
- י-יב** גדעון משמיד לגמרי את המדיינים בעמק השטח המדייני (בקרקור).
- יג-יז** גדעון מעניש את מנהיגי סכות והורג את אנשי פנואל.
- יח-כא** הריגת זבח וצלמנע.
- כב-כג** ישראל מבקשים מגדעון שהוא ימלך עליהם, וגדעון מסרב וטוען שה' בלבד צריך למלך על העם.
- כד-כז** גדעון מבקש מהעם שיתנו לו מהתכשיטים שלקחו כשגלל מהמדיינים, ומתכשיטים אלו הוא עושה אפוד הגורם בשלב יותר מאחר להחטאת ישראל.
- כח-לה** פניעת מדין ו-40 שנות שקט, 70 בני גדעון (ואבימלך בן פילגשו משכם), וחזרת ישראל לחטא בעבודת זרה לאחר מות גדעון.

15. בספר **שופטים**, פרק ח' מתואר כי במהלך מלחמת גדעון במדיינים הוא נאלץ להתמודד עם קשיים שעוררו קבוצות שונות של אנשים מתוך עם ישראל.
- א. מה היתה טענת אנשי אפרים נגד גדעון, ומה היא מלמדת על אנשי אפרים? {תלונתם הייתה על כך שגדעון לא הזעיק אותם למלחמה כשקרא לשבטים אחרים (פרק ו', לד-לה) כפי שהוא קרא להם אחרי שהצבא המדייני החל לברוח (פרק ז', כד). תלונה זו משקפת קנאה בהצלחתו של גדעון לנצח את המדיינים. א: תלונה זו משקפת יהירות של שבט אפרים החושבים את עצמם חשובים יותר משבט מנשה, כפי שכבר יעקב אבינו ברח את אפרים לפני מנשה (בראשית, מ"ח, יד-כ), וקשה להם לקבל שהכבוד על הנצחון יינתן לגדעון משבט מנשה. }
- ב. כיצד הגיב גדעון על טענתם? {גדעון כיבד את אנשי אפרים ונמנע מלהתנצח איתם (ואינו עונה על שאלתם). גדעון מדגיש את פעולתם המשמעותית והחשובה שהם אלו שלכדו את שְׂרֵי מדין וסיימו בכך את הניצחון על מדין, ואין המלאכה נקראת אלא על שם גומרה. גדעון מדגיש פעמיים: "מִה עָשִׂיתִי עִתָּה פָּכָם... וּמִה יִכְלָתִי עֲשׂוֹת פָּכָם", אני לא הצלחתי לעשות את הדבר החשוב שאתם עשיתם ולא הייתי מנצח ללא עזרתכם. }
- ג. הַסֵּפֶר מֵה הֵם "עֲלָלוֹת אֲפֹרִים", ומדוע הם עדיפים על "בְּצִיר אֲבִיעֶזֶר". {עֲלָלוֹת הֵן האשכולות הקטנים והאחרונים הנותרים על הגפן לאחר הבציר. "עֲלָלוֹת אֲפֹרִים" הֵן הריגת עורב וזאב שבוצעה בידי בני שבט אפרים, וכפי שאמר להם גדעון: "בְּיָדְכֶם נָתַן אֱלֹקִים אֶת שְׂרֵי מִדְיָן אֶת עֹרֵב וְאֶת זֹאֵב", והם מהווים את סיוס המלחמה (ז', כד-כה). "בְּצִיר אֲבִיעֶזֶר" היא פעולת גדעון שבא ממשפחת אביעזר (ו', יא) שהוא זה שהתחיל את המלחמה. גדעון אומר לבני אפרים שהפעולה שהם עשו חשובה יותר ממה שהוא עשה. }
- ד. כיצד הגיבו בני אפרים על דברי גדעון? {בני אפרים התרצו ונרגעו כתוצאה מתשובתו של גדעון שכיבד אותם. }
16. בספר **שופטים**, פרק ח' מתואר סכסוך של גדעון עם אנשי סוכות ופנואל.
- א. מה ביקש גדעון מאנשי סוכות ומאנשי פנואל, ומדוע הוא נזקק לעזרה זו? {גדעון החליט לרדוף עם צבאו אחרי כל הנותרים ממחנה מדיין גם לעבר הירדן המזרחי בכדי לחסל אותם ואת האיום הנשקף מהם. גדעון פנה לאנשי סוכות ופנואל (ערים ישראליות המצויות בעבר הירדן המזרחי) וביקש מהם אוכל לחייליו (פס' ד-ה). }
- ב. מה הייתה תגובת אנשי סוכות לבקשת גדעון, וכיצד הם נימקו את תגובתם? {אנשי סוכות (ופנואל) סָרְבוּ לבקשת גדעון. נימוקם: אנו חוששים לעזור לך שמא אחר כך המדיינים ינקמו בנו על כך (פסוק ו). הם העריכו שגדעון וחייליו לא יצליחו להשמיד את המדיינים, ולכן הפחד שלהם מהמדיינים נשאר והם חששו לעזור לגדעון. }
- ג. אנשי סוכות מתייחסים למציאות ולגדעון במבט ארצי-אנושי בלבד: "הֲכֹפֶה זֶבַח וְצִלְמָנֶעַ עִתָּה בְּיָדְךָ", אך גדעון עונה להם בהזכרת שם ה': "בְּיַתְּ ה' אֶת זֶבַח וְאֶת צִלְמָנֶעַ בְּיָדֵי...". גדעון מייחס את הניצחון לה' ולא לעצמו.
- ד. כיצד העניש גדעון את אנשי סוכות, וכיצד הוא העניש את אנשי פנואל? {בעיר סוכות גדעון העניש רק את 77 מנהיגי העיר, היכה אותם בעזרת קוצים וברקנים וגרם להם לסבל. בפנואל גדעון הרס את המגדל שבו הם בטחו והרג את אנשי העיר (פסוקים יד-יז). שים לב שאנשי סוכות ופנואל נענשו בצורה שונה. }
- ה. מדוע גדעון העניש את אנשי סוכות ופנואל בחומרה? {אנשי סוכות ופנואל נענשו בחומרה בגלל שהם ענו לגדעון בחוצפה ויש בכך מרד נגד גדעון ונגד שליחותו שנועדה להושיע את כל ישראל (וגם את אנשי סוכות ופנואל). }
- ו. א: למרות היותם סמוכים למקום הקרב הם סָרְבוּ להשתתף במלחמה ויש בכך בגידה בעם.
- ז. א: הם לא קיימו את מִצְוַת הצדקה כלפי אחיהם מבני ישראל שהיו זקוקים לכך (אברבנאל). }
- ח. מדוע גדעון אינו מעניש את אנשי סוכות ופנואל מייד אחרי סְרֻבָם לסייע לו ולחייליו? {גדעון אינו מעניש מייד את אנשי סוכות ופנואל כדי לא להפסיק את המרדף אחרי מדיין ולא להפסיד זמן יקר. א: גדעון רצה להעניש אותם רק אחרי שהצלחתו לנצח את המדיינים תוכח ותתברר חוסר נאמנותם לבני עמם. }
- ט. מהי סיבת ההבדל בין תגובתו המתונה של גדעון לאנשי אפרים לתגובתו הקשה לאנשי סוכות ופנואל? {אנשי אפרים נענו לקריאתו של גדעון והשתתפו במלחמה, וכאשר הם באו בטענות על חלוקת הכבוד גדעון ידע לוותר על כבודו ולרצותם. לעומתם אנשי סוכות ופנואל סָרְבוּ לסייע למאמץ המלחמתי אפילו באספקת אוכל לגדעון ולחייליו, ויש בזה כְּפִיּוֹת טובה ובגידה באנשים שיצאו להילחם לטובת כל עם ישראל. }

- ז. מה ניתן ללמוד על אישיותו של גדעון מתגובותיו לבני שבט אפרים ולאנשי סוכות ופנואל?
{ במעשים אלו גדעון מתגלה ביכולת ההנהגה שלו. הוא יודע לפעול לא רק נגד אויבים מבחוץ, אלא גם להתמודד עם סכסוכים בתוך עם ישראל ולהגיב על כל אחד כראוי (מצד אחד לוותר ולהרגיע ולא לדאוג לכבודו האישי, ומצד שני להיות קשוח ולהעניש כשיש בכך צורך). }
17. במהלך המלחמה של גדעון נגד המדיינים כתוב כי מנהיגי המדיינים נהרגו.
א. מי הרג את שְׁרִי מדין עורב וזאב, ומי הרג את זֶבַח וצִלְמֶנֶע?
{ את עורב וזאב הרגו בני שבט אפרים (פרק ז', כד-כה). את זֶבַח וצִלְמֶנֶע הרג גדעון בעצמו (פרק ח', יח-כא). }
- ב. בספר **שופטים**, פרק ח', פסוקים יח-כא מסופר על שיחה המתנהלת בין גדעון לבין זֶבַח וצִלְמֶנֶע מלכי מדיין.
(1) מה שאל גדעון את זֶבַח וצִלְמֶנֶע, ומה הייתה תשובתם? { גדעון שאל: "אִיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִרְגָתָם בְּתִבְרוֹ?" פירוש השאלה (על פי התשובה שניתנה לה): **מי מהאנשים שָׁפָה דומה לאנשים שהרגתם בתבור לפני שאני נלחמתי בכם?** (מצודת דוד). תשובת זֶבַח וצִלְמֶנֶע: האנשים הללו מאד דומים לך. גדעון הבין מכך כי המדיינים הרגו את אֶחָיו, ולכן הוא מרגיש חובה לעצמו לנקום את דמם ולהרוג את מלכי מדיין. }
- (2) אחרי שיחה זו מסופר על הריגתם של זֶבַח וצִלְמֶנֶע.
מה הורה גדעון לְיִתְרִ בְּכוֹרוֹ לעשות לזֶבַח וצִלְמֶנֶע, ומדוע יִתְרִ לא ביצע זאת? { גדעון אמר לְיִתְרִ להרוג את זֶבַח וצִלְמֶנֶע, אך יִתְרִ לא ביצע זאת בגלל שהוא היה צעיר מדי (וחשש מלעשות זאת). }
- (3) מה הייתה בקשת זֶבַח וצִלְמֶנֶע מגדעון, וכיצד הם נימקו את בקשתם? { זֶבַח וצִלְמֶנֶע ביקשו מגדעון שהוא בעצמו יהרוג אותם. נימוקם: יותר מכובד לאנשים כמונו למות על ידי אדם חשוב כמך. }
- ג. מדוע גדעון הרג את זֶבַח וצִלְמֶנֶע רק אחרי שהעניש את אנשי סוכות ופנואל (ולא מייד אחרי שהם נתפסו)?
{ גדעון רצה להביא את זֶבַח וצִלְמֶנֶע חיים לסוכות ולפנואל ולהראות להם כי "הִנֵּה זֶבַח וצִלְמֶנֶע אֲשֶׁר חִרְפָתָם אוֹתִי לְאָמֹר: הֲכֵף זֶבַח וצִלְמֶנֶע עָתָה בְּיָדְךָ כִּי נִתֵּן לְאֲנָשֶׁיךָ הַיְעָפִים לָחֵם?" (פסוק טו). }
18. בספר **שופטים**, פרק ח' מסופר על תגובות העם על הנצחון של גדעון על המדיינים.
א. באיזה אִפֶּן רצו ישראל לגמול טובה לגדעון לאחר שהושיעם מיד מִדִּין, וכיצד הם מנמקים את בקשתם?
{ ישראל הציעו לגדעון שהוא וזרעו ימשלו בישראל. הנימוק: גדעון הושיע אותם מיד מִדִּין (פסוק כב). }
- ב. כיצד הגיב גדעון על הצעתם, וכיצד הוא נימק את תגובתו? { גדעון סירב להצעתם. הנימוק: לא אני ולא זרעי ולא כל אדם אחר ראוי למלוך על ישראל, אלא ה' בלבד ראוי למלוך עליהם (פסוק כג). }
- "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵל גִּדְעוֹן: מִשָּׁל בָּנוּ גַם אֶתָּה גַם בִּנְךָ גַם בְּנֵי בִנְךָ, כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד מִדִּין" (פסוק כב).
"אִישׁ יִשְׂרָאֵל" הוא מושג הכולל את כל עם ישראל. העם רואה בגדעון מנהיג אידיאלי הרוצה בטובת העם ומצליח להנהיגם בצורה טובה הן כלפי אויביהם מבחוץ והן כלפי פְּנִים, ולכן הם מבקשים שגדעון יתחיל שושלת של מלכים בעם ישראל. מלך (בניגוד לשופט) מנהיג את **כל** עם ישראל בכל רחבי הארץ, יש רציפות בהנהגה (העברת השלטון מאב לבן) וסמכויותיו כלפי העם רחבות ביותר. העם רוצה הנהגה מסודרת שתחזור ותאחד את כל העם ותפתור את בעיותיו לטווח ארוך.
גדעון סבור שבבקשת העם קיימת בעיה רוחנית-דתית. מלכות בשר ודם מבטלת את כפיפות העם והשתעבדותו לקב"ה. ולכן גדעון עונה להם: "לא אֶמְשָׁל אֲנִי בָכֶם וְלֹא יִמְשָׁל בְּנֵי בָכֶם, ה' יִמְשָׁל בָּכֶם". גם משמואל הנביא העם מבקשים להמליך עליהם מלך, וה' אומר לשמואל שבקשה זו באה כתחליף לקבלת שלטון ה': "וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל... כִּי לֹא אֶתָּה מֵאֲסוּ בִּי אֲתִי מֵאֲסוּ מֶמֶלֶךְ עָלֵיהֶם" (שמואל א, ח', ז).
19. בספר **שופטים**, פרק ח' מסופר על בקשה של גדעון מהעם אחרי סְרוּבוֹ להתמנות למלך.
א. "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גִּדְעוֹן: אֲשַׁאֲלֶה מִכֶּם שְׁאֵלָה וְתִנּוּ לִי אִישׁ נֶזֶם שְׁלָלוֹ" (פסוק כד).
מה ביקש גדעון מהעם, ומה רצה גדעון לעשות עם דברים אלו? { גדעון ביקש שכל אדם ייתן לו נזם זהב מהשלל שנלקח מהמדיינים. כוונת גדעון הייתה לעשות מהזהב של תכשיטים אלו אפוד (פסוק כז). }
- ב. מה הייתה המטרה של גדעון בהכנת האפוד? { כוונתו של גדעון הייתה טובה. מטרת האפוד הייתה להזכיר לעם את הנס הגדול שה' סייע להם לנצח את המדיינים, "לְרָאוֹת כִּמְהָ הָיָה חֵילָם כִּבְדֹּ שְׁבָנִים חֲשׂוּבֵיהֶם הָיָה כָּל הַזָּהָב הַזֶּה", וכי ה' לא עזב את עם ישראל (כפי שהרגישו העם בתקופת השעבוד למדיינים), וכתוצאה מכך ישראל יבינו

את מחויבותם כלפי ה' וישמרו את מצוותיו (רש"י, רד"ק ורלב"ג). אָן: האפוד של הכהן הגדול מכפר על חטא עבודה זרה. גדעון הכין אפוד מהשלל כדי להודות לה' שהציל את עם ישראל למרות שהם עבדו עבודה זרה, וכן כסמל שאמור להזכיר לעם ישראל להימנע מלחזור ולעבוד עבודה זרה (האלשיך הקדוש). אָן: גדעון רצה לשאול בה' באמצעות האפוד ועל ידי כך לזכות תמיד בְּקִרְבָּה לה' (דעת מקרא).

ג. "וַיְהִי לְגִדְעוֹן וּלְבִיתוֹ לְמוֹקֵשׁ" (פסוק כז).

איזה מעשה שעשה גדעון היה לו למוקש, ומהו ה"מוקש" שהיה בדבר זה? {גדעון עשה אפוד זהב. ה"מוקש" שבדבר: "וַיִּזְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו", העם התייחסו לאפוד כאלוה ועבדו אותו כמו עבודה זרה (רלב"ג).}

ד. רַלְבִּי ג': "שָׂאֵם הָיָה עוֹשֶׂה (גדעון) מִן הַזָּהָב כְּלִי מָה וּמִנִּיחוֹ בְּבֵית ה' בְּשִׁילָה, הָיָה נִמְשָׁךְ לְכַנֶּנֶת הַתּוֹרָה".

לפי רלב"ג, מה הייתה הבעיה באפוד שהכין גדעון? {הבעיה: גדעון שָׂם את האפוד **בעירו בעפרה** ולא הביא אותו אל המשכן בשילה, ואסור להחזיק כלי הדומה לְכָלִי המשכן מחוץ למשכן או למקדש. אם גדעון היה מביא את האפוד למשכן הוא היה עושה דבר טוב והעם היו מבינים שהאפוד הוא חלק מעבודת ה'. בגלל שגדעון הניח את האפוד בעירו עפרה, הדבר גרם להחטיא את העם שהתייחסו לאפוד כמו לעבודה זרה.}

ה. בספר **במדבר**, פרק ל"א מתואר שישראל מנצחים את מדיין ובוזזים שלל רב. מפקדי הצבא מביאים כלי זהב **"לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁתֵינוּ לִפְנֵי ה'"**, ומשה מביא כלים אלו לאוהל מועד להיות זכרון לפני ה'. אילו גדעון היה מביא את האפוד למשכן הוא היה מחזק בכך את המשכן כמרכז עבודת ה' של עם ישראל ואת אחדות העם. אלא שגדעון בחר להציב את האפוד בעפרה ובכך הפך את העיר שלו למרכז ולא את בית ה', וזה היה חֲטָאוֹ.

ה. מהו הניגוד בין הפעולות שהצטווה גדעון לעשות אחרי התגלות המלאך אליו (פרק ו', כה-ל) לבין התוצאות של הכנת האפוד? {בתחילת דרכו גדעון לחם בעבודה זרה בעירו עפרה והרס את מזבח הבעל וכתת את האשרה, ואילו אחרי מותו (או בסוף ימיו) הופכת עירו למקום בו עובדים עבודה זרה סביב האפוד שגדעון עצמו הכין.}

20. בספר **שופטים**, בסוף פרק ח' מסופר על אחרית ימיו של גדעון.

א. כיצד השפיעו פעולותיו של גדעון על יחסי המדיינים לישראל?

{גדעון היכה את המדיינים מכה ניצחת (וכנראה השמיד אותם לחלוטין כְּנִישׁוֹת לאומית), והמדיינים לא שבו להציק לעם ישראל, "וַיִּכְנַע מִדֵּן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסְפוּ לְשֹׂאת רֹאשָׁם" (פס' כח).}

ב. "וַיִּלָּךְ יִרְבֵּעֵל בֶּן יוֹאֵשׁ וַיָּשֶׁב בְּבֵיתוֹ" (פסוק כט).

מצודת דוד: "וַיָּשֶׁב בְּבֵיתוֹ", לא טָרַח הַרְבֵּה בְּהַנְהִיגַת הָעָם כִּי יָשֶׁב בְּבֵיתוֹ בְּמִנוּחָה, וְלִזָּה הַרְבֵּה נָשִׁים וּבָנִים".

לפי מצודת דוד, מהי הבקורת על גדעון הכתובה בפסוק זה? {מצודת דוד מפרש את ישיבתו של גדעון בביתו כפי שמגדירים היום את הביטוי 'עשה לביתו'. כלומר, גדעון עזב את ההנהגה הציבורית כדי לדאוג למשפחתו הפרטית, ובדבר זה יש בקורת על גדעון שלא היה אכפת לו מטובת העם והוא דאג לנחיתות המשפחתית.}

ג. עיין בפסוקים לב-לה.

על פי הכתוב בפסוקים אלה, כְּתוּב שְׁנֵי דְבָרִים בהם ישראל חטאו אחרי מות גדעון. {חטאי ישראל אחרי מות גדעון: (1) **חטא כלפי ה'**. ישראל שכחו את ה' שהציל אותם מאויביהם וחזרו לעבוד עבודה זרה (לְאֵל שִׁשְׁמֹו בַּעַל בְּרִית). (2) **חטא כלפי גדעון**. ישראל היו כפויי טובה כלפי גדעון שהציל אותם מהמדיינים ולא עשו חסד למשפחת גדעון (וכפי שנזכר בפרק ט', פסוקים ד-ה שסייעו לאבימלך להרוג את כל בני גדעון. רש"י).}

ד. "וַיִּתְּנוּ לוֹ שִׁבְעִים כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית, וַיִּשְׁכֹּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ אֲנָשִׁים רִיקִים וּפְחָזִים" (**שופטים**, ט', ד).

(1) במה עזרו "אֲנָשִׁים רִיקִים וּפְחָזִים" אלו לאבימלך, ומדוע אבימלך רצה לעשות דבר זה?

{אנשים אלו סייעו לאבימלך (בן גדעון) להרוג את כל אֶחָיו (בני גדעון). בימי גדעון אביו ישראל הציגו לגדעון שהוא ובניו אחריו ימלכו על כל העם, אך גדעון סָרַב. אבימלך רצה למלוך על כל ישראל, אך הוא היה בן של פילגש של גדעון ומעמדו היה נחות ממעמד אֶחָיו, ולכן הוא רצה להרוג את כל בני גדעון בכדי שהוא יישאר הצאצא היחיד של גדעון וכך הוא יוכל למלוך על כל ישראל.}

(2) כיצד מבטא פסוק זה את הַקְּשֶׁר בין שני התחומים בהם חטאו ישראל אחרי מות גדעון?

{תושבי שכם נתנו לאבימלך את הכסף שסייע לו להרוג את אֶחָיו (מבטא כְּפִיּוֹת טובה כלפי גדעון) מאוצרות הכסף שבבית האל בַּעַל בְּרִית' (שעבודתו מבטאת את כְּפִיּוֹת הטובה שלהם כלפי ה').}

21. בספר שופטים, פרק ט' אנו נפגשים בדמותו ובמעשיו של אבימלך שהיה בנו של גדעון. כתוב בקצרה ארבעה דברים בהם ניתן למצוא ניגוד בין גדעון ופעולותיו לבין אבימלך ומעשיו.

ג ד ע ו ן	א ב י מ ל ך
מצטנע ואינו מחשיב את עצמו ואת מעמדו	מחשיב את עצמו וקורא לעצמו אבימלך (ח', לא)
אינו רואה את עצמו ראוי להנהגה ומתנגד למלוך על העם	עושה כל מאמץ בכדי למלוך על כל ישראל
לוחם בעבודת הבעל והורס את מזבח הבעל	מקבל סיוע כספי ממקדש הבעל שבשכם (ט', ד)
נוקם את מות אָחיו בני אמו (ח', יט)	הורג את כל אָחיו
פועל לטובת העם	כל פעולותיו הן למען עצמו
מושיע את ישראל מאויבים קשים שמררו את חייהם	אינו מושיע את העם מאויביהם (ולכן אינו נקרא שופט)
מוחל על כבודו	הדבר החשוב לו ביותר הוא כבודו.
	חשוב לו שלא יגידו שאישה הרגה אותו (ט', נד)
מוכן לוותר ולכבד גם את מקנטריו (ח', ב)	נלחם והורג גם את אנשי שכם שסייעו לו למלוך

22. בספר שופטים, פרק ט' נזכר "משל יותם".

א. מי היה יותם, ומהו הרקע לאמירת המשל שלו? {יותם היה בנו הקטן של גדעון שהתחבא וברח בזמן שאבימלך הרג את כל 70 ילדיו של גדעון. הרקע לאמירת המשל: מנהיגי העיר שכם תמכו באבימלך ונתנו לו סיוע כספי באמצעותו אבימלך שכר אנשים שסייעו לו להרוג את כל אָחיו.}

ב. כתוב בקצרה את "משל יותם". {העצים רצו להמליך עליהם מלך. אך העצים הראויים למלוך (הזית, התאנה והגפן) סרבו, ולכן האטד (שלא ראוי למלוך) עלה למלוכה, עד שהאש שרפה את האטד ואת כל עצי היער.}

ג. מהי המטרה המרכזית של יותם במשל שלו? {יותם מוכיח את אבימלך ואת בעלי שכם על פְּפִיּוֹת הטובה שלהם כלפי משפחת גדעון, ומקלל אותם שֶׁתִּנָּצַר מחלוקת בין אבימלך לאנשי שכם והם יפגעו זה בזה.}

הרב יהודה מאלי כותב שב"משל יותם" יש בקורת גם כלפי גדעון. במשך שנים רבות העם רצה הנהגה יציבה של מלך, אך מנהיגים מתאימים כמו גדעון סרבו למלוך. כאשר העם רוצה מנהיגות מסויימת, צריך להתחשב בכך ולהצמיח את המנהיג הרצוי. אם הראויים למלוכה יסרבו למלא את התפקיד שהם ראויים לו, יעלה האטד (שהוא האדם שאינו מתאים לשלטון) וימלוך. במשל יותם יש ביקורת עקיפה גם נגד גדעון שהתנגד למלוכה והלך וישב בביתו. גדעון השאיר את הזירה ריקה ולא מילא את רצון העם, ולתוכה פרץ אבימלך שעשה בה כבתוך שלו.

הנצי"ב (רבי נפתלי צבי יהודה ברלין) כותב על כך: "הַהִכָּרַח לְהַנְהִיג עַל הָעָם רָאשִׁים מְכֻשָּׁרִים לְכַךְ... וְאִם רָאשֵׁי יִשְׂרָאֵל הַמְכֻשָּׁרִים לְכַךְ אֵינָם מְשַׁקְיָעִים דַּעְתָּם לְעִבּוּדֵת ה' וְהַנְהִיגֵת יִשְׂרָאֵל, לָזֶה הָרִי הֵם מְשַׁחֲתִים אֶת הַכָּלָל".

(פירוש "העמק דבר", שמות י"ב, ב).

לסיכום דמותו של גדעון נציין את המאפיינים הבולטים באישיותו:

- בתחילת דרכו גדעון מתלבט וחושש להנהיג את העם ולצאת להילחם במדיינים.
- גדעון משתנה תוך כדי פעולתו, ואנו עדים למהפך העובר עליו.
- תכונות היסוד של גדעון הן:
 - גדעון כואב את כאב העם בגלל מצבו הקשה ומגן עליו הן מבחינה פיזית (לוחם במדיינים) והן מבחינה רוחנית (נלחם בעבודה זרה ומלמד סנגוריה על העם).
 - גדעון מאמין ועובד ה' נאמן גם בסביבה שאינה כזו.
 - גדעון צנוע וממעיט בערך עצמו, אך מתגלה כבעל יכולת הנהגה ויכולת הובלת מלחמה ומשתמש באמצעים אסטרטגיים ופסיכולוגיים כאחד.
 - גדעון יודע לוותר על כבודו העצמי, אך גם יודע לגלות קשיחות כלפי גורמים עוינים הן בתוך עם ישראל (הענשת סוכות ופנואל) והן כלפי אויבי העם.
 - גדעון יודע להוביל את העם בנחישות עד להשגת נצחון מוחלט וחיסול האיום על עם ישראל.
- מתוך התנהלות הדברים צומח ועולה מנהיג טבעי שיודע להוביל את העם על כוחותיו השונים לנצחון, תוך אחדות ושיתוף פעולה הדדי.
- בסיפורו של גדעון באה לידי ביטוי הסיבתיות הכפולה שאנו מוצאים פעמים רבות בכתובים, וגדעון מבין כי הוא פועל ועושה פעולות אנושיות אך הצלחתו תלויה בה' בלבד. ראיה זו מאפשרת לנו לראות את ההתרחשויות גם מנקודת מבט של התכנית האלוקית וגם מנקודת מבט של ההשתדלות האנושית.